

KRITERIJUMI I METODOLOŠKI STANDARDI ZA ODREĐIVANJE DOBROG STANJA MORSKE SREDINE, PROCJENU STANJA I MONITORING MORSKE SREDINE

DIO I

Kvalitativni pokazatelji za određivanje dobrog stanja morske sredine utvrđeni u ovom dijelu, povezani su sa odgovarajućim antropogenim opterećenjima: biološkim pritiscima (kvalitativni pokazatelji 2 i 3), fizičkim pritiscima (kvalitativni pokazatelji 6 i 7), materijama, otpadom i energijom (kvalitativni pokazatelji 5, 8, 9, 10 i 11).

Kvalitativni pokazatelj 2.

Strane vrste unesene ljudskim aktivnostima na nivou su koji ne šteti ekosistemima.

Relevantno opterećenje: unos ili širenje stranih vrsta

Elementi kriterijuma	Kriterijumi	Metodološki standardi
Nove unesene strane vrste.	D2C1 – Primarni: Broj novih stranih vrsta koje su unesene u divljinu kao posljedica ljudske aktivnosti, po periodu procjene (šest godina), mjereno od referentne godine iz početne procjene stanja morske sredine, utvrđene u skladu sa članom 7 Zakona, smanjen je i, gdje je to moguće, sveden na nulu. Granične vrijednosti za broj novih unesenih stranih vrsta usaglašavaju se u saradnji na nivou morskog regiona ili morskog podregiona	Opseg procjene: Morski region, odnosno morski podregion, prema potrebi prema nacionalnim granicama. Primjena kriterijuma: Mjera u kojoj je postignuto dobro stanje morske sredine izražava se za svako procijenjeno područje na sljedeći način: - broj novih stranih vrsta unesenih kao posljedica ljudske aktivnosti u šestogodišnjem periodu procjene i popis tih vrsta
Utvrđene strane vrste, naročito invazivne strane vrste, koje uključuju odgovarajuće vrste sa liste invazivnih stranih vrsta koje izazivaju zabrinutost na području Crne Gore i/ili morskog regiona ili morskog podregiona, u skladu sa zakonom kojim se uređuju strane i invazivne strane vrste biljaka, životinja i gljiva i vrste koje se upotrebljavaju u okviru kriterijuma D2C3.	D2C2 – Sekundarni: Brojnost i rasprostranjenost utvrđenih stranih vrsta, naročito stranih vrsta koje povećavaju štetni uticaj na određene grupe vrsta ili staništa širokog rasprostranjenja.	Opseg procjene: Kao što se primjenjuje za procjenu odgovarajućih grupa vrsta ili staništa širokog rasprostranjenja u okviru kvalitativnih pokazatelja 1. i 6. Primjena kriterijuma: Kriterijum D2C2 (kvantifikacija stranih vrsta) izražava se po procijenjenoj vrsti i koristi se u procjeni kriterijuma D2C3 (štetni uticaji stranih vrsta). Kriterijumom D2C3 utvrđuje se udio po procijenjenoj grupi vrsta i površina po staništu širokog rasprostranjenja koji su pretrpjeli negativni uticaj, što pomaže njihovoj procjeni u okviru kvalitativnih pokazatelja 1. i 6.
Grupe vrsta i tipovi staništa širokog rasprostranjenja koji su ugroženi od stranih vrsta izabranih u okviru kvalitativnih pokazatelja 1. i 6. Lista navedenih vrsta utvrđuje se u saradnji na nivou morskog regiona ili morskog podregiona	D2C3 – Sekundarni: Udio grupe vrsta ili površina staništa širokog rasprostranjenja na koje štetno utiču strane vrste, naročito invazivne strane vrste. Granične vrijednosti za određivanje štetnog uticaja koji strane vrste imaju na grupe vrsta i staništa širokog rasprostranjenja utvrđuju se u saradnji na nivou morskog regiona ili morskog podregiona.	

1. Za D2C1: ako se ne može utvrditi da li je uzrok novih pojava stranih vrsta ljudska aktivnost ili prirodno širenje iz susjednih područja, unos se računa pod D2C1.

2. Za D2C2: ako pojava i brojnost vrste sezonski varira (npr. plankton), praćenje se sprovodi u odgovarajućim periodima godine.

3. Programi monitoringa povezuju se sa kvalitativnim pokazateljima 1, 4, 5 i 6, ukoliko je to moguće, jer se za njih uglavnom primjenjuju iste metode uzorkovanja, a praćenje stranih vrsta praktičnije je u okviru šireg praćenja biološke raznolikosti, osim ako uzorkovanje treba da se usmjeri na glavne vektore i područja u kojima postoji rizik od novih unosa.

Mjerne jedinice za kriterijume:

—D2C1: broj vrsta po području procjene koje su nove u periodu procjene (šest godina),

—D2C2: brojnost (broj jedinki, biomasa u tonama (t) ili površina u kvadratnim kilometrima/hektarima (km²/ha)) po stranoj vrsti,

—D2C3: udio grupe vrsta (odnos autohtonih i stranih vrsta, kao broj vrsta i/ili njihova brojnost unutar grupe) ili površina staništa širokog rasprostranjenja (u kvadratnim kilometrima/hektarima (km²/ha)) koji su pretrpjeli štetu.

Kvalitativni pokazatelj 3.

Populacije svih riba, rakova i mekušaca koji se iskorišćavaju u komercijalne svrhe unutar su sigurnih bioloških granica, a raspodjela populacije prema starosti i veličini pokazuje da je fond zdrav.

Relevantno opterećenje: ekstrakcija divljih vrsta ili njihova smrtnost/povreda, uključujući ciljane i druge vrste.

Elementi kriterijuma	Kriterijumi	Metodološki standardi
Ribe, rakovi i mekušci koji se iskorišćavaju u komercijalne svrhe. Popis riba, rakova i mekušaca koji se iskorišćavaju u komercijalne svrhe, u skladu sa kriterijumima iz dolje navedenih specifikacija usaglašavaju se u saradnji na nivou morskog regiona, odnosno morskog podregiona.	D3C1 – Primarni: Stopa smrtnosti riba kod populacija vrsta koje se iskorišćavaju u komercijalne svrhe na nivou je ili je ispod nivoa kojim se može osigurati najviši održivi prinos. Sprovodi se savjetovanje sa odgovarajućim naučnim i drugim stručnim institucijama, organizacijama i tijelima.	Opseg procjene: Populacije svake vrste procjenjuju se po ekološki relevantnim nivoima u morskome regionu, odnosno podregionu, kako su utvrdile odgovarajuće naučne i druge stručne institucije, organizacije i tijela, na osnovu određenih grupisanja područja Međunarodnog savjeta za istraživanje mora (ICES), geografskih potpodručja Generalne komisije za ribarstvo Mediterana (GFCM) i ribolovnih područja Organizacije za hranu i poljoprivredu (FAO). Primjena kriterijuma: Mjera u kojoj se postiglo dobro stanje morske sredine izražava se za svako procijenjeno područje na sljedeći način: a) procijenjene populacije, vrijednosti dobijene za svaki kriterijum, stepen postizanja nivoa za D3C1 i D3C2 i granične vrijednosti za D3C3, kao i opšte stanje populacije u skladu s pravilima. b) populacije vrsta koje se iskorišćavaju u komercijalne svrhe u području procjene, ali koje nisu procijenjene. Rezultati tih procjena populacija koriste se i pri procjenama u okviru pokazatelja 1. i 6. ako su vrste relevantne za procjenu određenih grupa vrsta i tipa bentoskih staništa.
	D3C2 – Primarni: Biomasa fonda za mrijest populacija vrsta koje se koriste u komercijalne svrhe iznad je nivoa biomase koji omogućava najviši održivi prinos. Sprovodi se savjetovanje sa odgovarajućim naučnim i drugim stručnim institucijama, organizacijama i tijelima	
	D3C3 – Primarni: Raspodjela jedinki po starosti i veličini u populacijama vrsta koje se iskorišćavaju u komercijalne svrhe ukazuje na zdravu populaciju. To uključuje visoki udio starih/velikih jedinki i ograničene štetne uticaje iskorišćavanja na genetsku raznovrsnost. Granične vrijednosti za svaku populaciju vrsta utvrđuju se na nivou morskog regiona odnosno podregiona, u skladu sa savjetima naučnih i drugih stručnih institucija, organizacija i tijela.	

Ekstrakcija ili smrt/povreda vrsta koje se ne iskorišćavaju u komercijalne svrhe (slučajni ulovi) kao rezultat ribolovnih aktivnosti opisani su pod kriterijumom D1C1.

Fizički poremećaji morskog dna kao rezultat ribolovnih aktivnosti, uključujući uticaje na bentoske zajednice, procjenjuju se prema kriterijumima iz kvalitativnih pokazatelja 6. (naročito prema kriterijumima D6C2 i D6C3) i treba ih uključiti u procjene tipova bentoskog staništa u okviru kvalitativnih pokazatelja 1. i 6.

Specifikacije i metodološki standardi za procjenu stanja i monitoring morske sredine u odnosu na populacije svih riba, rakova i mekušaca koji se iskorišćavaju u komercijalne svrhe

1. Popis vrsta koje se iskorišćavaju u komercijalne svrhe za primjenu kriterijuma u svakom području procjene utvrđuju se putem saradnje na nivou morskog regiona, odnosno podregiona i ažurira se za svaki šestogodišnji period procjene, uzimajući u obzir član 34 Zakona o morskome ribarstvu i marikulturi, kao i sljedeće:

- sve fondove sa kojima se upravlja u skladu sa propisima o morskome ribarstvu i marikulturi;
- vrste za koje su ukupni dozvoljeni ulov i kvote utvrđene Javnim pozivom za izdavanje dozvola za obavljanje privrednog ribolova na moru Crne Gore;
- vrste za koje su minimalne referentne vrijednosti za očuvanje utvrđene u skladu sa propisima o morskome ribarstvu i marikulturi, odnosno Naredbom o zabrani lova i stavljanja u promet riblje mlađi, nedoraslih riba i drugih morskih organizama;

- vrste obuhvaćene planovima upravljanja u skladu sa članom 11 Zakona o morskome ribarstvu i marikulturi;
- vrste obuhvaćene nacionalnim planovima upravljanja u skladu sa propisima o morskome ribarstvu i marikulturi;
- sve vrste od značaja za mali obalni ribolov, na nacionalnom ili regionalnom nivou.

Vrste koje se iskorišćavaju u komercijalne svrhe i koje nijesu autohtone u pojedinom području procjene ne uključuju se u popis i ne doprinose postizanju dobrog stanja morske sredine za kvalitativni pokazatelj 3.

2. Biološki, tehnički, ekološki i socio-ekonomski podaci o sektoru ribarstva, koji se prikupljaju u skladu sa Zakonom o morskome ribarstvu i marikulturi, odnosno Godišnjim programom prikupljanja podataka u ribarstvu Crne Gore služe za praćenje na osnovu kvalitativnog pokazatelja 3.

3. Pojam „populacije” tumači se kao pojam „fondovi” u smislu propisa o morskom ribarstvu i marikulturi.
4. Za kriterijume D3C1 i D3C2 primjenjuje se sljedeće:
- za fondove kojima se upravlja u skladu sa planovima iz člana 11 Zakona o morskom ribarstvu i akvakulturi, u slučaju mješovitog ribolova, ciljani nivo smrtnosti riba i biomase koji omogućavaju najviši održivi prinos u skladu su sa tim planovima;
 - za morski region mogu se upotrebljavati odgovarajuće zamjenske vrijednosti.
5. Za procjenu se primjenjuju sljedeće metode:
- za D3C1: ako zbog nedostataka/neadekvatnosti dostupnih podataka nijesu dostupne kvantitativne procjene kojima se utvrđuju vrijednosti za smrtnost riba, kao zamjenska metoda mogu se primijeniti druge varijable, npr. odnos ulova i indeksa biomase („odnos ulov/biomasa”). U takvim slučajevima se donosi odgovarajuća metoda za analizu trendova (npr. trenutna vrijednost može se uporediti sa dugoročnim istorijskim prosjekom);
 - za D3C2: primijenjena granična vrijednost u skladu je sa propisima o morskom ribarstvu i marikulturi. Ako zbog nedostataka/neadekvatnosti dostupnih podataka nijesu dostupne kvantitativne procjene kojima se utvrđuju vrijednosti za biomasu fonda za mrijest, kao zamjenska metoda mogu se primijeniti indeksi povezani sa biomasom, npr. ulov po jedinici napora ili indeksi brojnosti na osnovu ispitivanja. U takvim slučajevima se donosi odgovarajuća metoda za analizu trendova (npr. trenutna vrijednost može se uporediti sa dugoročnim istorijskim prosjekom);
 - iz D3C3 je vidljivo da zdrave populacije vrsta karakteriše visok udio starih, velikih jedinki. Odgovarajuća svojstva su sljedeća:
 - raspodjela jedinki u populaciji prema veličini, izražena kao:
 - udio riba koje su veće od prosječne veličine pri prvom polnom sazrijevanju, ili
 - 95 percentila raspodjele riba prema dužini u svakoj populaciji, kako je utvrđeno prilikom istraživanja naučnim plovnim objektima ili kroz druga istraživanja;
 - genetske posljedice iskorišćavanja vrste, npr. veličina pri prvom polnom sazrijevanju, ako je primjereno i izvodljivo.
- Na osnovu naučnog i tehničkog razvoja ovog kriterijuma, odgovarajuća svojstva mogu se izraziti na drugačiji način.

Mjerne jedinice za kriterijume:

D3C1: godišnja stopa smrtnosti riba,

- D3C2: biomasa u tonama (t) ili broj jedinki po vrsti, osim ako se primjenjuju drugi indeksi u skladu sa tačkom 5 podtačka b),

- D3C3: tačka 5 podtačka c): za podtačku i. alineja 1: udio (procenat) ili brojevi; za podtačku i. alineja 2: dužina u centimetrima (cm); za podtačku ii.: dužina u centimetrima (cm).

Kvalitativni pokazatelj 5.

Eutrofikacija uzrokovana ljudskim aktivnostima smanjena je na najmanju mjeru, posebno njeni štetni uticaji, kao što su gubitak biodiverziteta, propadanje ekosistema, prekomjerno cvjetanje algi, kao i nedostatak kiseonika u donjim slojevima vode.

Relevantna opterećenja: unos hranjivih supstanci; unos organskih materija

Elementi kriterijuma	Kriterijumi	Metodološki standardi
Hranjive supstance u vodenom stubu: rastvoreni neorganski azot (DIN), ukupni azot (TN), rastvoreni neorganski fosfor (DIP), ukupni fosfor (TP). U priobalnim vodama, primjenjuju se kriterijumi u smislu propisa kojim se uređuje status površinskih voda. Izvan priobalnih voda, mogući su izuzeci od primjene nekog od navedenih elemenata hranjivih materija, ako je to usaglašeno na nivou morskog regiona ili morskog podregiona.	D5C1 – Primarni: Koncentracije hranjivih materija nijesu na nivou koji ukazuju na negativne uticaje eutrofikacije. Granične vrijednosti su sljedeće: a) u priobalnim vodama vrijednosti su utvrđene u skladu sa propisom kojim se uređuje status površinskih voda; b) van priobalnih voda, vrijednosti u skladu sa vrijednostima za priobalne vode iz tačke a). Te vrijednosti moraju biti usaglašene na nivou morskog regiona ili morskog podregiona.	Opseg procjene: - u priobalnim vodama, primjenjuje se u skladu sa propisom kojim se uređuje status površinskih voda - Primjena kriterijuma: Mjera u kojoj se postiglo dobro stanje morske sredine izražava se za svako procijenjeno područje na sljedeći način: c) izvan priobalnih voda, procijenjeni opseg područja (izražen kao udio (procenat)) koji nije podložan eutrofikaciji (kao što ukazuju rezultati svih primijenjenih kriterijuma, povezani na način koji je po mogućnosti usaglašen na nivou na nivou morskog regiona ili morskog podregiona). Izvan priobalnih voda primjena sekundarnih kriterijuma usaglašava se na nivou morskog regiona, odnosno podregiona. Rezultat procjena koristi se za procjene pelagičnih staništa u okviru kvalitativnog pokazatelja 1. kako slijedi:
Hlorofil a u vodenom stubu	D5C2 – Primarni: Koncentracije hlorofila a nijesu na nivou koji ukazuje na negativne uticaje obogaćivanja hranjivim supstancama. Granične vrijednosti su sljedeće: a) u priobalnim vodama vrijednosti utvrđene u skladu sa propisom kojim se uređuje status površinskih voda b) izvan priobalnih voda, vrijednosti u skladu sa vrijednostima za priobalne vode iz tačke a). Te vrijednosti usaglašavaju se odgovarajućom saradnjom na nivou morskog	

Prekomjerno cvjetanje algi (npr. cijanobakterije) u vodenom stubu	regiona ili podregiona. D5C3 – Sekundarni: Učestalost, površina i trajanje pojave prekomjernog cvjetanja algi nijesu na nivou koji ukazuju na štetne uticaje obogaćivanja hranjivim supstancama. Granične vrijednosti za te nivoe usaglašavaju se odgovarajućom saradnjom na nivou morskog regiona ili podregiona.	- rasprostranjenost i procijenjeni opseg područja (kao udio (procenat)) koji je podložan eutrofikaciji u vodenom stubu (na što ukazuje dostizanje graničnih vrijednosti za kriterijume D5C2, D5C3 i D5C4, ako se ti kriterijumi primjenjuju). Rezultat procjena koristi se i u procjenama za bentoska staništa u okviru kvalitativnih pokazatelja 1. i 6. kako slijedi:
Granica svjetlosti (prozirnost) vodenog stuba	D5C4 – Sekundarni: Granica svjetlosti (prozirnost) vodenog stuba nije smanjena na nivo koji ukazuje na štetne uticaje obogaćivanja hranjivim materijama zbog povećanja broja lebdećih algi. Granične vrijednosti su sljedeće: a) u priobalnim vodama vrijednosti utvrđene u skladu sa propisom kojim se uređuje status površinskih voda; b) izvan priobalnih voda, vrijednosti u skladu sa vrijednostima iz tačke a) Te vrijednosti usaglašavaju se odgovarajućom saradnjom na nivou morskog regiona ili podregiona.	- rasprostranjenost i procijenjeni opseg područja (kao udio (procenat)) koji je podložan eutrofikaciji na morskom dnu (na što ukazuje dostizanje graničnih vrijednosti za kriterijume D5C4, D5C5, D5C6, D5C7 i D5C8, ako se ti kriterijumi primjenjuju).
Rastvoreni kiseonik pri dnu vodenog stuba	D5C5 – Primarni (umjesto njega može se primijeniti D5C8): Koncentracija rastvorenog kiseonika zbog obogaćivanja hranjivim supstancama nije smanjena na nivo koji ukazuje na negativne uticaje na bentoska staništa (uključujući na sesilne i mobilne organizme) ili druge efekte eutrofikacije. Granične vrijednosti su sljedeće: a) u priobalnim vodama vrijednosti utvrđene u skladu sa propisom kojim se uređuje status površinskih voda b) izvan priobalnih voda vrijednosti u skladu sa vrijednostima iz tačke a). Te vrijednosti usaglašavaju se odgovarajućom saradnjom na nivou morskog regiona ili podregiona.	
Oportune makroalge bentoskih staništa	D5C6 – Sekundarni: Brojnost oportunih makroalgi nije na nivou koji ukazuje na štetne uticaje obogaćivanja hranjivim supstancama. Granične vrijednosti su sljedeće: a) u priobalnim vodama vrijednosti utvrđene u skladu sa propisom kojim se uređuje status površinskih voda; b) ako je ovaj kriterijum relevantan za vode izvan priobalnih voda, vrijednosti u skladu sa vrijednostima iz tačke a). Te vrijednosti usaglašavaju se odgovarajućom saradnjom na nivou morskog regiona ili podregiona.	
Zajednice makrofaune bentoskih staništa	D5C8 – Sekundarni (osim ako se primjenjuje umjesto D5C5): Sastav vrsta i relativna brojnost zajednica makrofaune dostižu vrijednosti koje ukazuju na to da nema štetnog uticaja zbog obogaćivanja hranjivim supstancama i organskog	

	obogaćivanja, kako slijedi: a) u priobalnim vodama vrijednosti za biološke elemente kvaliteta bentosa utvrđene u skladu sa propisom kojim se uređuje status površinskih voda b) izvan priobalnih voda vrijednosti u skladu sa vrijednostima iz tačke a). Te vrijednosti usaglašavaju se odgovarajućom saradnjom na nivou morskog regiona ili podregiona.	
--	--	--

Specifikacije i metodološki standardi za procjenu stanja i monitoring morske sredine u odnosu na eutrofikaciju

1. U priobalnim vodama izbor elemenata kriterijuma vrši se u skladu sa propisom kojim se uređuje status površinskih voda.
 2. Za D5C2 i D5C3 mogu se koristiti i sastav i brojnost vrsta fitoplanktona.
 3. Prikupljaju se informacije o načinima na koji hranjive supstance ulaze u morsku sredinu (vazdušnim, morskim ili kopnenim putem), ako je to primjenjivo.
 4. Praćenje izvan priobalnih voda nije potrebno u slučaju niskog rizika, ako se granične vrijednosti dostižu u priobalnim vodama, uzimajući u obzir unos hranjivih supstanci preko vazduha, mora, uključujući priobalne vode i iz prekograničnih izvora.
 5. Procjene koje se rade u skladu s propisom kojim se uređuje status površinskih voda upotrebljavaju se za procjene svakog kriterijuma u priobalnim vodama.
 6. Granične vrijednosti se utvrđuju u skladu sa propisom kojim se uređuje status površinskih voda.
 7. Sastav vrsta odnosi se na najniži taksonomski nivo primjeren za procjenu.
- Mjerne jedinice za kriterijume:

- D5C1: koncentracije hranjivih supstanci u mikromolima po litru ($\mu\text{mol/l}$),
- D5C2: koncentracije hlorofila a (biomasa) u mikrogramima po litru ($\mu\text{g/l}$),
- D5C3: pojave cvjetanja kao učestalost, njihovo trajanje u danima i površina u kvadratnim kilometrima (km^2) godišnje,
- D5C4: granica svjetlosti kao dubina u metrima (m),
- D5C5: koncentracija kiseonika pri dnu vodenog stuba u miligramima po litru (mg/l),
- D5C6: ekološki status za brojnost ili prostornu raširenost makroalgi; površina štetnih uticaja u kvadratnim kilometrima (km^2) ili kao udio (procenat) područja procjene,
- D5C7: ekološki status za procjene sastava i relativne brojnosti vrsta ili za najveću dubinu rasta makrofita; površina negativnih uticaja u kvadratnim kilometrima (km^2) ili kao udio (procenat) područja procjene,
- D5C8: ekološki status za procjene sastava i relativne brojnosti vrsta; površina štetnih uticaja u kvadratnim kilometrima (km^2) ili kao udio (procenat) područja procjene.

Ako su dostupne, upotrebljavaju se jedinice ili ekološki status predviđen propisom kojim se uređuje status površinskih voda..

Kvalitativni pokazatelj 6.

Integritet morskog dna je na nivou koji obezbjeđuje da su struktura i funkcije ekosistema zaštićene, a posebno da bentoski ekosistemi nijesu pogođeni štetnim posljedicama.

Relevantna opterećenja: fizički gubitak (zbog trajne promjene supstrata ili morfologije morskog dna i ekstrakcije supstrata morskog dna); fizički poremećaji na morskom dnu (privremene ili reverzibilne)

Elementi kriterijuma	Kriterijumi	Metodološki standardi
Fizički gubitak morskog dna (uključujući zonu plime i osjeke).	D6C1 – Primarni: Površina i rasprostranjenost fizičkog gubitka (trajna promjena) prirodnog morskog dna.	Opseg procjene: Kao što se koristi za procjenu tipova bentoskih staništa širokog rasprostranjenja u okviru kvalitativnih pokazatelja 1. i 6. Primjena kriterijuma: Rezultati procjene kriterijuma D6C1 (rasprostranjenost i procijenjena površina fizičkog gubitka) upotrebljavaju se za procjenu kriterijuma D6C4 i D7C1. Rezultati procjene kriterijuma D6C2 (rasprostranjenost i procijenjeni
Fizički poremećaji na morskom dnu (uključujući zonu plime i osjeke).	D6C2 – Primarni: Prostorni opseg i rasprostranjenost pritisa na morsko dno u obliku fizičkih poremećaja.	
Tipovi bentoskih staništa širokog rasprostranjenja ili drugi tipovi staništa, koji se koriste u okviru	D6C3 – Primarni: Površina svakog tipa staništa u kojem je zbog štetnog uticaja	

kvalitativnih pokazatelja 1. i 6.	fizičkih poremećaja došlo do promjene biotičke i abiotičke strukture i funkcija (npr. promjene sastava i relativne brojnosti vrsta, odsustvo naročito osjetljivih vrsta ili vrsta koje imaju ključnu funkciju, promjene strukture vrsta prema veličini). Granične vrijednosti za štetne uticaje fizičkih poremećaja utvrđuju se u saradnji na nivou morskog regiona ili morskog podregiona.	opseg pritiska u okviru fizičkih poremećaja) upotrebljavaju se za procjenu kriterijuma D6C3. Rezultati procjene kriterijuma D6C3 (procijenjeni opseg negativnog uticaja fizičkih poremećaja po tipu staništa u svakom području procjene) koriste se za procjenu kriterijuma D6C5.
Napomena: Kriterijumi D6C1, D6C2 i D6C3 odnose se samo na opterećenja „fizički gubitak” i „fizički poremećaji” i njihove uticaje, dok se kriterijumi D6C4 i D6C5 odnose na opštu procjenu kvalitativnog pokazatelja 6., zajedno sa opštom procjenom bentoskih staništa u okviru kvalitativnog pokazatelja 1. Kriterijumi D6C4 i D6C5 dati su u dijelu II. ovog Priloga.		

Specifikacije i metodološki standardi za procjenu stanja i monitoring morske sredine koji se odnose na promjene morskog dna

1. Metode monitoringa:

- za D6C1 procjenjuju se trajne promjene morskog dna kao posljedica različitih ljudskih aktivnosti (uključujući trajne promjene supstrata ili morfologije prirodnog morskog dna usljed fizičkog restrukturiranja i razvoja infrastrukture, kao i gubitka supstrata zbog ekstrakcije materijala sa morskog dna);
- za D6C2 procjenjuju se fizički poremećaji kao posljedica različitih ljudskih aktivnosti (npr. ribolov kočarskom mrežom);
- za priobalne vode upotrebljavaju se podaci o hidromorfologiji i relevantne procjene utvrđene propisom kojim se uređuje status površinskih voda. Izvan priobalnih voda mogu se prikupljati podaci dobijeni mapiranjem infrastrukture i sa lokaliteta sa odgovarajućom dozvolom.

2. Metode za procjenu - grupisanje podataka vrši se na sljedeći način:

- D6C1 procjenjuje se kao područje koje ima fizički gubitak u odnosu na ukupnu prirodnu površinu svih bentoskih staništa u području procjene (npr. usljed antropogene modifikacije);
 - D6C3 procjenjuje se u odnosu na ukupnu prirodnu površinu svakog procijenjenog tipa bentoskog staništa.
- Fizički gubitak je trajna promjena morskog dna koja je trajala ili se očekuje da će trajati najmanje dva ciklusa izvještavanja (12 godina).
 - Fizički poremećaj je promjena morskog dna, koja se može oporaviti ako prestane aktivnost, odnosno opterećenje koje je uzrokovalo taj poremećaj.
 - Za D6C3 sastav vrste odnosi se na najniži taksonomski nivo koji je primjeren za procjenu.

Mjerne jedinice za kriterijume:

- D6C1: površina područja procjene koja bilježi fizički gubitak u kvadratnim kilometrima/hektarima (km²/ha),
- D6C2: površina područja procjene sa fizičkim poremećajima u kvadratnim kilometrima/hektarima (km²/ha),
- D6C3: površina svakog tipa staništa koje je pretrpjelo štetu u kvadratnim kilometrima/hektarima (km²/ha) ili kao udio (procenat) ukupne prirodne površine staništa u području procjene.

Kvalitativni pokazatelj 7.

Trajna promjena hidrografskih uslova ne šteti morskim ekosistemima

Relevantna opterećenja: fizički gubitak (usljed trajne promjene supstrata ili morfologije morskog dna ili ekstrakcije supstrata morskog dna); promjene hidroloških uslova

Elementi kriterijuma	Kriterijumi	Metodološki standardi
Hidrografske promjene morskog dna i vodenog stuba (uključujući zonu plime i osjeke).	D7C1 – Sekundarni: Prostorni opseg i rasprostranjenost trajne promjene hidrografskih uslova (npr. promjene kretanja talasa, struja, saliniteta, temperature) morskog dna i vodenog stuba, povezani naročito sa fizičkim gubitkom prirodnog morskog dna.	Opseg procjene: Kao što se koristi za procjenu tipova bentoskog staništa širokog rasprostranjenja u okviru kvalitativnih pokazatelja 1. i 6. Primjena kriterijuma: Rezultati procjene kriterijuma D7C1 (rasprostranjenost i procijenjeni opseg hidrografskih promjena) koriste se za procjenu kriterijuma D7C2. Rezultati procjene kriterijuma D7C2 (procijenjeni opseg štetnog uticaja po tipu staništa u svakom području procjene) koriste se za procjenu kriterijuma D6C5.
Tipovi bentoskog staništa širokog rasprostranjenja ili drugi tipovi staništa, kao što se koriste u okviru kvalitativnih pokazatelja 1. i 6.	D7C2 – Sekundarni: Površina svakog tipa bentoskog staništa koje je pretrpjelo štetu (fizičke i hidrografske karakteristike i povezane biološke zajednice) usljed trajnih promjena hidrografskih uslova.	

	Granične vrijednosti za štetne uticaje trajnih promjena hidrografskih uslova usaglašavaju se na nivou morskog regiona ili morskog podregiona.	
--	---	--

Specifikacije i metodološki standardi za procjenu stanja i monitoring morske sredine koji se odnose na promjene hidrografskih uslova

1. **Metode za monitoring i procjenu:**
 - a) monitoring je usmjeren na promjene povezane sa razvojem infrastrukture, u priobalnim ili van tih voda;
 - b) prema potrebi, za procjenu opsega uticaja razvoja infrastrukture upotrebljavaju se hidrodinamički modeli procjene uticaja na životnu sredinu koji su potvrđeni mjerenjima na terenu, ili drugi primjereni izvori informacija;
 - c) za priobalne vode upotrebljavaju se podaci o hidromorfologiji i relevantne procjene utvrđene posebnim propisom kojim se uređuje status površinskih voda.
2. **Metode za procjenu** - grupisanje podataka vrši se na sljedeći način:
 - a) D7C1 procjenjuje se u odnosu na ukupnu prirodnu površinu svih staništa na području procjene;
 - b) D7C2 procjenjuje se u odnosu na ukupnu prirodnu površinu svakog procijenjenog tipa bentoskog staništa.

Mjerne jedinice za kriterijume:

 - D7C1: površina područja procjene koje bilježi hidrografске promjene u kvadratnim kilometrima (km²),
 - D7C2: površina svakog tipa staništa koje je pretrpjelo štetu u kvadratnim kilometrima/hektarima (km²/ha) ili kao udio (procenat) ukupne prirodne površine staništa u području procjene.

Kvalitativni pokazatelj 8.
 Koncentracije zagađujućih materija su na nivou koji ne dovodi do zagađenja (ili koje ne uzrokuju zagađenje)
Relevantna opterećenja: unos drugih materija (npr. sintetičke materije, nesintetičke materije, radionuklidi)

Elementi kriterijuma	Kriterijumi	Metodološki standardi
1. U priobalnim i teritorijalnim vodama: a) zagađujuće supstance utvrđene u skladu sa propisom kojim se uređuje status površinskih voda: i. zagađujuće supstance za koje je standard kvaliteta životne sredine utvrđen propisom kojim se uređuje status površinskih voda ii. zagađujuće supstance specifične za rječni sliv utvrđene u okviru indikativnog popisa osnovnih zagađujućih supstanci utvrđenog propisom kojim se uređuje status površinskih voda; b) druge zagađujuće supstance, ako su relevantne, koje nijesu navedene u podtački a) ove tačke i koje mogu uzrokovati zagađenje u morskome regionu, odnosno morskome podregionu. Lista zagađujućih supstanci usaglašava se u saradnji na nivou morskog regiona ili morskog podregiona. 2. Izvan teritorijalnih voda: a) zagađujuće supstance iz tačke 1., ako mogu	D8C1 – Primarni: U priobalnim i teritorijalnim vodama koncentracije zagađujućih supstanci ne prelaze sljedeće granične vrijednosti: a) za zagađujuće supstance iz tačke 1 podtačka a) elemenata kriterijuma vrijednosti utvrđene u skladu sa propisom kojim se uređuje status površinskih voda ; b) ako se zagađujuće supstance iz tačke a) mjere u mediju za koji nije utvrđena vrijednost propisom kojim se uređuje status površinskih voda, koncentracija tih zagađujućih supstanci utvrđuje se u mediju koji je usaglašen u saradnji na nivou morskog regiona ili morskog podregiona. c) za druge zagađujuće supstance iz tačke 1 podtačka b) elemenata kriterijuma koncentracije za određeni medij (voda, sediment ili biota) koje mogu uzrokovati zagađenje. Te koncentracije usaglašavaju se u saradnji na nivou morskog regiona ili morskog podregiona, uzimajući u obzir njihovu primjenu u okviru i van priobalnih i teritorijalnih voda. Izvan priobalnih i teritorijalnih voda koncentracije zagađujućih supstanci ne prelaze sljedeće granične vrijednosti: a) za zagađujuće supstance izabrane iz tačke 2 podtačka a) elemenata kriterijuma vrijednosti kako su primjenjive u priobalnim i teritorijalnim vodama;	Opseg procjene: u obalnim i teritorijalnim vodama, primjenjuje se u skladu sa propisom kojim se uređuje status površinskih voda- izvan teritorijalnih voda, u morskome regionu, odnosno morskome podregionu, prema potrebi, prema nacionalnim granicama Primjena kriterijuma: Mjera u kojoj se postiglo dobro ekološko stanje morske sredine izražava se za svako procijenjeno područje na sljedeći način: a) za svaku zagađujuću supstancu u okviru kriterijuma D8C1, utvrđuje se njena koncentracija, upotrijebljeni medij (voda, sediment, biota), da li su dostignute utvrđene granične vrijednosti i udio procijenjenih zagađujućih supstanci za koje su postignute granične vrijednosti, uz posebno navođenje supstanci koje se ponašaju kao sveprisutne postojane, bioakumulativne i toksične supstance (sveprisutni PBT-i), u skladu sa propisom kojim se uređuje status površinskih voda c) za svako stanište procijenjeno u okviru kriterijuma D8C2, procijenjena površina područja procjene koje je pretrpjelo štetu. O primjeni kriterijuma D8C2 u opštoj procjeni dobrog ekološkog stanja morske sredine za kvalitativni pokazatelj 8. usaglašava se na nivou morskog regiona ili podregiona. Rezultati procjene kriterijuma D8C2 koriste se za procjene u okviru kvalitativnih pokazatelja 1. i 6., prema potrebi.

uzrokovati zagađenje; b) druge zagađujuće supstance, ako su relevantne, koje nijesu već navedene u podtački a) ove tačke i koje mogu uzrokovati zagađenje u morskom regionu ili morskom podregionu. Popis tih zagađujućih materija usaglašava se u saradnji na nivou morskog regiona ili morskog podregiona.	b) za zagađujuće supstance izabrane iz tačke 2 podtačka b) elemenata kriterijuma koncentracije za određeni medij (voda, sediment ili biota) koje mogu uzrokovati zagađenje. Te koncentracije usaglašavaju se na nivou morskog regiona odnosno podregiona.	
Vrste i staništa koja mogu biti ugrožena zagađujućim supstancama. Lista vrsta i odgovarajućih tkiva koja treba procijeniti, kao i popis staništa usaglašava se na nivou morskog regiona, odnosno morskog podregiona.	D8C2 – Sekundarni: Zdravlje vrsta i stanje staništa (npr. sastav vrsta i relativna brojnost na lokacijama akutnog zagađenja) nijesu pogođeni štetnim uticajima zagađujućim supstancama uključujući kumulativne i sinergijske uticaje. Ti štetni uticaji i njihove granične vrijednosti usaglašavaju se u saradnji na nivou morskog regiona, odnosno morskog podregiona.	
Slučajevi znatnog akutnog zagađenja štetnim materijama kako su definisane zakonom kojim se uređuje zaštita mora od zagađivanja sa plovni objekata.	D8C3 – Primarni: Prostorni opseg i trajanje slučajeva znatnog akutnog zagađenja smanjeni su.	Opseg procjene: Morski region ili morski podregion, prema potrebi podjela prema nacionalnim granicama. Primjena kriterijuma: Mjera u kojoj se postiglo dobro ekološko stanje morske sredine izražava se za svako procijenjeno područje na sljedeći način: —procijenjeni ukupni prostorni opseg akutnih slučajeva znatnog zagađenja i njihova raspodjela i ukupno trajanje za svaku godinu. Ovaj se kriterijum primjenjuje za procjenu kriterijuma D8C4.
Vrste iz grupe vrsta, kako je to navedeno u Tabeli 1. i tipovi bentoskog staništa širokog rasprostranjenja, iz Tabele 2. dijela II ovog Priloga.	D8C4 – Sekundarni: (primjenjuju se ako se dogodi znatno akutno zagađenje): Štetni efekti znatnog akutnog zagađenja na zdravlje vrsta i stanje staništa (npr. sastav vrsta i relativna brojnost) svedeni su na najmanju moguću mjeru i, gdje je to moguće, uklonjeni.	Opseg procjene: Kao što se koristi za procjenu grupe vrsta ili tipova bentoskog staništa širokog rasprostranjenja u okviru kvalitativnih pokazatelja 1. i 6. Primjena kriterijuma: Ako su kumulativni prostorni i vremenski uticaji značajni, rezultati procjene kriterijuma D8C4 koriste se u procjenama u okviru kvalitativnih pokazatelja 1. i 6. obezbjeđivanjem: a) procijenjene brojnosti svake vrste koja je pretrpjela štetu; b) procijenjene površine svakog tipa staništa širokog rasprostranjenja koje je pretrpjelo štetu. Primjena kriterijuma D8C4 u opštoj procjeni dobrog ekološkog stanja morske sredine za kvalitativni pokazatelj 8. usaglašava se na nivou morskog regiona, odnosno morskog podregiona.

Specifikacije i metodološki standardi za procjenu stanja i monitoring morske sredine u odnosu na zagađujuće materije

1. Za elemente kriterijuma pod D8C1 izbor drugih zagađujućih materija iz tačke 1 podtačka b) i tačke 2 podtačka b) koje mogu uzrokovati zagađenje, zasniva se na procjeni rizika. Za te zagađujuće materije medij i granične vrijednosti koji se koriste za procjenu reprezentativni su za najosjetljivije vrste i načine izlaganja, uključujući opasnosti za zdravlje ljudi izlaganjem preko lanca ishrane.
2.
 - a) kriterijum D8C1: za procjenu zagađujućih supstanci u priobalnim i teritorijalnim vodama, prate se zagađujuće supstance u skladu sa zahtjevima utvrđenim propisom kojim se uređuje status površinskih voda, i tako utvrđene procjene, koriste se prema potrebi. Prikupljaju se podaci o načinima zagađivanja (preko vazduha, kopna ili mora) za zagađujuće supstance koje uđu u morsku sredinu, ako je to izvodljivo;
 - b) kriterijumi D8C2 i D8C4: biomarkeri ili demografske karakteristike populacije (npr. stopa plodnosti, stopa preživljavanja, stopa smrtnosti i sposobnost razmnožavanja) mogu biti važni za procjenu uticaja na zdravlje;
 - c) kriterijumi D8C3 i D8C4: za potrebe ovog pravilnika, ovaj monitoring nije dio programa monitoringa iz člana 11 Zakona o zaštiti morske sredine, i sprovodi se u slučaju akutnog zagađenja;
 - d) kriterijum D8C3: utvrđuje se izvor znatnog akutnog zagađenja, ako je to moguće. Za te potrebe može da se koristi satelitski nadzor Evropske agencije za pomorsku sigurnost.
3. Zagađujuće supstance odnose se na pojedine ili na grupu supstanci. Radi usklađenog izvještavanja, grupisanje tih supstanci usaglašava se na nivou morskog regiona ili morskog podregiona.
4. Sastav vrsta odnosi se na najniži taksonomski nivo primjeren za procjenu.

Mjerne jedinice za kriterijume:

- D8C1: koncentracije zagađujućih supstanci u mikrogramima po litru ($\mu\text{g/l}$) za vodu, u mikrogramima po kilogramu ($\mu\text{g/kg}$) suve mase za sediment i u mikrogramima po kilogramu ($\mu\text{g/kg}$) mokre mase za biotu,
- D8C2: brojnost (broj jedinki ili druge odgovarajuće jedinice kako je usaglašeno na nivou morskog regiona odnosno morskog podregiona) po pogođenoj vrsti; površina u kvadratnim kilometrima (km^2) po tipu pogođenog staništa širokog rasprostranjenja,
- D8C3: trajanje u danima i površina u kvadratnim kilometrima (km^2) za slučajeve znatnog akutnog zagađenja po godini,
- D8C4: brojnost (broj jedinki ili druge odgovarajuće jedinice kako je usaglašeno na nivou morskog regiona odnosno morskog podregiona) po pogođenoj vrsti; površina u kvadratnim kilometrima/hektarima (km^2/ha) po tipu pogođenog staništa širokog rasprostranjenja.

Kvalitativni pokazatelj 9.

Zagađujuće materije u ribi i drugim morskim organizmima koji se koriste za ljudsku ishranu ne prelaze nivoe utvrđene odgovarajućim propisima ili utvrđenim standardima.

Relevantna opterećenja: unos opasnih materija

Elementi kriterijuma	Kriterijumi	Metodološki standardi
Kontaminanti utvrđeni propisom kojim se uređuju maksimalno dozvoljene količine kontaminenata u hrani. Izuzetno, za potrebe ovog pravilnika ne moraju se uzimati u obzir navedeni kontaminanti, ako je to opravdano na osnovu procjene rizika i u tom slučaju se mogu procijeniti drugi kontaminanti u saradnji na nivou morskog regiona, odnosno morskog podregiona. Lista vrsta i odgovarajućih tkiva za koja se vrši procjena vrši se u skladu sa uslovima utvrđenim u specifikacijama datim ispod tabele, i može se saradnjom na morskom regionu ili morskom podregionu usaglašavati lista tih tkiva.	D9C1 – Primarni: Nivo zagađujućih materija u jestivim tkivima (mišiću, jetrima, ikri, koži, mekom tkivu, prema potrebi) plodova mora (uključujući ribe, rakove, mekušce, bodljokošci, morske alge i druge morske biljke) ulovljenih ili uzgojenih u divljini (osim riba iz marikulture) ne prelazi: a) za kontaminante utvrđene propisom kojim se uređuju maksimalno dozvoljene količine kontaminenata u hrani najviše do nivoa utvrđenog tim propisom, i predstavljaju granične vrijednosti za potrebe ovog pravilnika; b) za dodatne kontaminante koji nijesu navedeni u propisu iz tačke a) granične vrijednosti se usaglašavaju se na nivou morskog regiona odnosno morskog podregiona	Opseg procjene: Ribolovno područje ili područje proizvodnje u skladu sa zakonima kojim se uređuje morsko ribarstvo i marikultura kao i morski i podmorski prostor Crne Gore. Primjena kriterijuma: Mjera u kojoj se postiglo dobro ekološko stanje morske sredine izražava se za svako procijenjeno područje na sljedeći način: - za svaki kontaminant, koncentracija u plodovima mora, upotrijebljeni medij (vrsta i tkivo), da li su prekoračene utvrđene granične vrijednosti, i udio procijenjenih kontaminenata za koje su dostignute granične vrijednosti.

Specifikacije i metodološki standardi za procjenu i monitoring morske sredine u odnosu na zagađenje u ribi i drugim morskim organizmima

1. U slučaju utvrđivanja popisa vrsta i odgovarajućih tkiva u okviru D9C1, te vrste:
 - a) relevantne su za određeni morski region ili morski podregion;
 - b) na njih se primjenjuju vrijednosti utvrđene propisom kojim se uređuju maksimalno dozvoljene količine kontaminenata u hrani;
 - c) moraju biti primjerene za kontaminant koji se procjenjuje;
 - d) među vrstama su koje se najviše konzumiraju ili se najviše love ili uzgajaju za upotrebu.
 2. U slučaju prekoračenja dozvoljenih količina kontaminenata, sprovodi se dodatni monitoring radi utvrđivanja kontaminacije u uzorkovanom području i uzorkovanoj vrsti. Monitoring se nastavlja dok se ne utvrdi da nema rizika od propadanja.
 3. Uzorkovanje radi procjene najvećih dozvoljenih kontaminenata sprovodi se u skladu sa zakonom kojim se uređuje bezbjednost hrane, i propisom kojim se uređuje način uzimanja uzoraka hrane i metodama laboratorijskih ispitivanja kontaminenata u hrani.
 4. Vremenski i geografski opseg uzorkovanja mora biti primjeren za dobijanje reprezentativnog uzorka određenih kontaminenata u plodovima mora u morskom regionu ili morskom podregionu.
- Mjerne jedinice za kriterijume:
 D9C1: koncentracije kontaminenata u jedinicama utvrđenim propisom kojim se uređuju maksimalno dozvoljene količine kontaminenata u hrani.

Kvalitativni pokazatelj 10.

Karakteristike i količine morskog otpada ne štete obalnom području i morskoj sredini

Relevantna opterećenja: unos otpada

Elementi kriterijuma	Kriterijumi	Metodološki standardi
Otpad (osim mikrootpada), razvrstan u sljedeće kategorije: vještački polimerni materijali, guma, tkanina/tekstil, papir/karton, obrađeno drvo, metal, staklo/keramika, hemikalije, nedefinisani otpadi i otpad od hrane. Pored navedenih, mogu se utvrditi i dodatne potkategorije.	D10C1 – Primarni: Sastav, količina i prostorna raspodjela otpada duž obale, u površinskom sloju vodenog stuba i na morskom dnu na nivoima su koji ne štete obalnom području i morskoj sredini. Granične vrijednosti usaglašavaju se nivou morskog regiona ili morskog podregiona.	Opseg procjene: Dalje podjele morskog regiona ili morskog podregiona, prema potrebi podjela prema nacionalnim granicama. Primjena kriterijuma: Mjera u kojoj se postiglo dobro ekološko stanje morske sredine izražava se za svaki kriterijum posebno i za svako procijenjeno područje na sljedeći način: a) rezultati za svaki kriterijum (količina otpada ili mikrootpada po kategoriji) i njegova raspodjela po mediju upotrijebljenom u okviru D10C1 i D10C2 i navodi se da li su dostignute utvrđene granične vrijednosti; b) rezultati za D10C3 (količina otpada i mikrootpada po kategoriji i po vrsti) i navodi se da li su dostignute utvrđene granične vrijednosti. Primjena kriterijuma D10C1, D10C2 i D10C3 u procjeni dobrog ekološkog stanja morske sredine za kvalitativni pokazatelj 10. usaglašava se na nivou regiona odnosno podregiona. Rezultati kriterijuma D10C3 koriste se i u procjenama u okviru kvalitativnog pokazatelja 1., prema potrebi.
Mikrootpaci (čestice < 5 mm), razvrstani u kategorije „vještački polimerni materijali” i „ostalo”.	D10C2 – Primarni: Sastav, količina i prostorna raspodjela mikrootpada duž obale, u površinskom sloju vodenog stuba i u sedimentu morskog dna na nivoima su koji ne štete obalnom području i morskoj sredini. Granične vrijednosti za te nivoe usaglašavaju se na nivou morskog regiona ili morskog podregiona, uzimajući u obzir karakteristike morskog regiona ili podregiona.	
Otpad i mikrootpad razvrstan u kategorije „vještački polimerni materijali” i „ostalo” procijenjen kod vrsta iz sljedeće grupe: ptice, sisara, gmizavci, ribe ili beskičmenjaci. Lista vrsta koje treba procijeniti usaglašava se na nivou morskog regiona ili podregiona.	D10C3 – Sekundarni: Količina otpada i mikrootpada koje morske životinje unesu u organizam na nivou je koji nema štetan učinak na zdravlje te vrste. Granične vrijednosti utvrđuju se u saradnji na nivou morskog regiona ili morskog podregiona	
Vrste ptica, sisara, gmizavaca, riba ili beskičmenjaka koje ugrožavaju otpaci. Lista vrsta koje treba procijeniti usaglašava se	D10C4 – Sekundarni: Broj jedinki svake vrste koje su pretrpjele štetu zbog otpada, npr. zaplitanje, druge vrste povrede ili smrt, ili štetni uticaji otpada na	Opseg procjene: Kao što se koristi za procjenu grupe vrsta u okviru kvalitativnog pokazatelja 1.

na nivou morskog regiona, odnosno morskog podregiona.	zdravlje. Granične vrijednosti za štetne uticaje otpada usaglašavaju se na nivou morskog regiona, odnosno morskog podregiona	Primjena kriterijuma: Mjera u kojoj se postiglo dobro stanje morske sredine izražava se za svako procijenjeno područje na sljedeći način: za svaku vrstu procijenjenu pod kriterijumom D10C4 procijenjeni broj jedinki u području procjene koje su pretrpjele štetu. Primjena kriterijuma D10C4 u opštoj procjeni dobrog stanja morske sredine za kvalitativni pokazatelj 10. usaglašava se na nivou podregiona odnosno regiona. Rezultati kriterijuma koriste se i za procjene u okviru kvalitativnog pokazatelja 1., prema potrebi.
---	---	--

Specifikacije i metodološki standardi za procjenu i monitoring morske sredine u odnosu na otpad u moru

1. Za D10 C1: prati se otpad na obali, a može se pratiti i u površinskom sloju vodenog stuba i na morskom dnu. Prikupljaju se podaci o izvoru i putanji otpada, ako je to izvodljivo.
2. Za D10C2: mikrootpad se prati u površinskom sloju vodenog stuba i u sedimentu morskog dna, a može se pratiti i na obali. Mikrootpad se prati na način da se može povezati sa tačkastim izvorima unosa (npr. luke, marine, uređaji za prečišćavanje otpadnih voda, efluenti atmosferske vode), ako je to izvodljivo.
3. Za D10C3 i D10C4: praćenje se može zasnivati na slučajnim pojavama (npr. broj nasukanih uginulih životinja, zapletene životinje u kolonijama za razmnožavanje, pogođene jedinke po ispitivanju).

Mjerne jedinice za kriterijume:

- D10C1: količina otpada po kategoriji kao broj komada:
 - na 100 metara (m) obale,
 - po kvadratnom kilometru (km²) za površinski sloj vodenog stuba i za morsko dno,
- D10C2: količina mikrootpada po kategoriji kao broj komada i masa u gramima (g):
 - po kvadratnom metru (m²) za površinski sloj vodenog stuba,
 - po kilogramu (suve mase) (kg) sedimenta za obalu i morsko dno,
- D10C3: količina otpada/mikrootpada u gramima (g) i broj komada po jedinki za svaku vrstu u odnosu na veličinu (masa ili dužina, prema potrebi) uzorkovane jedinke,
- D10C4: broj pogođenih jedinki (letalno, subletalno) po vrsti.

Kvalitativni pokazatelj 11.

Unos energije, uključujući podvodnu buku, svjetlost i toplotu je na nivou koji ne šteti morskoj sredini.

Relevantna opterećenja: unos antropogenih zvukova; unos drugih oblika energije

Elementi kriterijuma	Kriterijumi	Metodološki standardi
Antropogeni impulсни zvukovi u vodi.	D11C1 – Primarni: Prostorna raspodjela, trajanje i nivo antropogenih impulsnih zvukova ne prelaze vrijednosti koje štete morskim životinjama. Granične vrijednosti usaglašavaju se uzimajući u obzir karakteristike morskog regiona, odnosno morskog podregiona.	Opseg procjene: Morski region, morski podregion ili dalje podjele Primjena kriterijuma: Mjera u kojoj se postiglo dobro ekološko stanje morske sredine izražava se za svako procijenjeno područje na sljedeći način: a) za D11C1 trajanje impulsnih zvukova po kalendarskoj godini, njihova raspodjela u okviru godine i prostorna raspodjela u području procjene i navodi se da li su dostignute utvrđene granične vrijednosti; b) za D11C2 godišnji prosjek nivoa zvuka ili druga odgovarajuća privremena mjerna jedinica usaglašena na nivou morskog regiona ili morskog podregiona, po jedinici površine, prostorna raspodjela unutar područja procjene, te površina (% , km ²) područja procjene na kojoj su
Antropogeni kontinuirani zvukovi niske frekvencije u vodi.	D11C2 – Primarni: Prostorna raspodjela, trajanje i nivo antropogenog kontinuiranog zvuka niske frekvencije ne prelaze vrijednosti koje štete morskim životinjama. Granične vrijednosti se usaglašavaju se uzimajući u obzir karakteristike morskog regiona ili podregiona.	

		dostignute utvrđene granične vrijednosti. O primjeni kriterijuma D11C1 i D11C2 u procjeni dobrog ekološkog stanja morske sredine za pokazatelj 11. usaglašava se na nivou morskog regiona ili morskog podregiona. Rezultati tih kriterijuma koriste se za procjenu u okviru kvalitativnog pokazatelja 1.
--	--	---

Specifikacije i metodološki standardi za procjenu i monitoring morske sredine u odnosu na unos energije i buke

1. Za praćenje D11C1:

- prostorna jedinica: geografske lokacije čiji se oblik i područje utvrđuju na nivou morskog regiona ili morskog podregiona na osnovu aktivnosti utvrđenih u propisu kojim se uređuju elementi ekosistema i uticaja na morsku sredinu, uključujući i ljudske aktivnosti;
- impulsni zvuk opisan kao nivo monopolskog izvora energije u jedinicama dB re $1\mu\text{Pa}^2$ s ili od nule do najvišeg nivoa monopolskog izvora u jedinicama dB re $1\mu\text{Pa}$ m, oboje u frekvencijskom rasponu od 10 Hz do 10 kHz. Mogu se utvrditi i drugi specifični izvori sa višim frekvencijskim rasponom, ako to daje bolje rezultate.

2. Za praćenje D11C2:

Godišnji prosjek, ili druga odgovarajuća mjerna jedinica usaglašena na nivou morskog regiona ili morskog podregiona, s obzirom na kvadrat zvučnog pritiska u svakom od dva „pojasa 1/3 oktave”, jednim sa prosjekom od 63 Hz, a drugim od 125 Hz, izražen kao nivo u decibelima u jedinicama dB re $1\mu\text{Pa}$, pri odgovarajućoj prostornoj rezoluciji u odnosu na pritisak. Može se mjeriti direktno ili izvesti indirektno iz modela koji se koristi za interpolaciju između mjerenja ili ekstrapolaciju iz mjerenja. Može se pratiti i dodatni frekvencijski opseg, usaglašen na morskome regionu ili morskome podregionu.

Kriterijumi koji se odnose na druge oblike unosa energije (uključujući toplotnu energiju, elektromagnetna polja i svjetlost) i kriterijumi povezani sa uticajima buke na životnu sredinu mogu se dalje razvijati.

Mjerne jedinice za kriterijume:

- D11C1: broj dana u kvartalu (ili mjesečno, ako je primjereno) sa izvorima impulsnog zvuka; godišnji udio (procenat) jedinica površine ili površina u kvadratnim kilometrima (km^2) područja procjene sa izvorima impulsnog zvuka,
- D11C2: godišnji prosjek (ili prosjek za drugu mjernu jedinicu vremena) nivoa kontinuiranog zvuka po jedinici površine; udio (procenat) ili površina u kvadratnim kilometrima (km^2) područja procjene sa izvorima impulsnog zvuka koji su prešli granične vrijednosti.

DIO II

Kvalitativni pokazatelji povezani sa odgovarajućim elementima ekosistema: grupama vrsta ptica, sisara, gmizavaca, riba i glavonožaca (kvalitativni pokazatelj 1.), pelagičnim staništima (kvalitativni pokazatelj 1.), bentoskim staništima (kvalitativni pokazatelji 1. i 6.) i ekosistemima, uključujući lanac ishrane (kvalitativni pokazatelji 1. i 4.), u skladu sa propisom kojim se uređuju elementi ekosistema i uticaji na morsku sredinu uključujući i ljudske aktivnosti.

Tematsko područje:

Grupe vrsta ptica, sisara, gmizavaca, riba i glavonožaca (povezano sa kvalitativnim pokazateljem 1.)

Elementi kriterijuma	Kriterijumi	Metodološki standardi
Vrste ptica, sisara, gmizavaca i vrste riba, rakova i mekušaca koji se ne koriste u komercijalne svrhe i kojima prijeti rizik od slučajnog ulova u morskome regionu ili morskome podregionu.	D1C1 – Primarni: Stopa smrtnosti po vrsti kao rezultat slučajnog usputnog ulova ispod je nivoa koji ugrožavaju vrstu pa je osigurana njena dugoročna održivost. Saradnjom na nivou morskog regiona ili morskog podregiona	Opseg procjene: Kao što se primjenjuje za procjenu odgovarajućih vrsta u okviru kriterijuma od D1C2 do D1C5. Primjena kriterijuma: Mjera u kojoj se postiglo dobro ekološko stanje morske sredine izražava

Lista vrsta utvrđuje se u saradnji na nivou morskog regiona ili morskog podregiona u skladu sa obavezama utvrđenim Naredbom o lovostaju uzrasnih klasa riba i drugih morskih organizama shodno Zakonu o morskog ribarstvu i marikulturi povezanim s aktivnostima prikupljanja podataka shodno Godišnjem programu prikupljanja podataka u ribarstvu Crne Gore.	usaglašavaju se granične vrijednosti stope smrtnosti po vrsti usljed slučajnog usputnog ulova.	se za svako procijenjeno područje na sljedeći način: stopa smrtnosti po vrsti i navodi se da li su dostignute utvrđene granične vrijednosti. Ovaj kriterijum koristi se za procjenu odgovarajuće vrste u okviru kriterijuma D1C2.
Grupe vrsta, kako su navedene u tabeli 1. i da li su prisutne u morskog regionu ili morskog podregionu Saradnjom na nivou morskog regiona ili morskog podregiona utvrđuje se skup vrsta reprezentativnih za svaku grupu vrsta, odabranih u skladu sa kriterijumima utvrđenima u specifikacijama za izbor vrsta i staništa. Uključuju sisare i gmizavce navedene u na Listi zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva shodno Zakonu o zaštiti prirode, kao i u Naredbi o lovostaju uzrasnih klasa riba i drugih morskih organizama i mogu uključivati druge vrste utvrđene propisima kojima se uređuje očuvanje prirodnih staništa i divlje faune i flore, o očuvanju divljih ptica, i međunarodnih sporazuma, odnosno regionalnim konvencijama o moru.	D1C2 – Primarni: Antropogena opterećenja nijesu štetno uticala na brojnost populacije vrste pa je osigurana njena dugoročna održivost. Granične vrijednosti za svaku vrstu utvrđuju se u saradnji na nivou morskog regiona ili morskog podregiona uzimajući u obzir prirodnu varijaciju veličine populacije i stope smrtnosti izvedene iz kriterijuma D1C1, D8C4 i D10C4 i drugih relevantnih opterećenja. Za vrste obuhvaćene Zakonom o zaštiti prirode te su vrijednosti u skladu sa povoljnim statusom očuvanja odnosno referentnim vrijednostima populacije koje su usaglašene sa Zakonom o zaštiti prirode. D1C3 – Primarni za ribu i glavonošce koji se koriste u komercijalne svrhe i sekundarni za druge vrste: demografske karakteristike populacije vrste (npr. tjelesna veličina ili starosna struktura, odnos pola, plodnost i stope preživljavanja) ukazuju na zdravu populaciju na koju antropogena opterećenja nijesu štetno utjecali. Saradnjom na nivou morskog regiona ili morskog podregiona usaglašavaju se granične vrijednosti za posebne karakteristike svake vrste, uzimajući u obzir štetne uticaje na njihovo zdravlje izvedene iz kriterijuma D8C2, D8C4 i drugih relevantnih opterećenja. D1C4 – Primarni za vrste obuhvaćene Zakonom o zaštiti prirode, Pravilnikom o bližem načinu i uslovima korišćenja i sakupljanja sa količinama koje se mogu koristiti i stavljati u promet, načinu praćenja stanja populacija i listu divljih vrsta životinja, biljaka i gljiva koje se mogu koristiti u komercijalne svrhe i Pravilnikom o stanišnim tipovima, prioritetnim stanišnim tipovima, listama vrsta biljaka i životinja sa prioritetnim vrstama uključujući ptičije vrste i vrste za koja se određuju područja ekološke mreže i sekundarni za druge vrste: areal i, ako je relevantno, obrazac rasprostranjenosti vrste u skladu je sa glavnim fiziografskim, geografskim i klimatskim uslovima. Granične vrijednosti usaglašavaju se za svaku vrstu na nivou morskog regiona ili morskog regiona. Za vrste obuhvaćene Zakonom o zaštiti prirode i navedenim pravilnicima te su vrijednosti u skladu sa	Opseg procjene: Primjenjuju se ekološki relevantni nivoi za svaku grupu vrsta, i to kako slijedi: Primjena kriterijuma: Stanje svake vrste procjenjuje se posebno na osnovu kriterijuma odabranih za primjenu i ti kriterijumi se koriste za izražavanje mjere u kojoj je postignuto dobro ekološko stanje morske sredine za svaku grupu vrsta i za svako procijenjeno područje, na sljedeći način: a) u procjenama se izražavaju vrijednosti za svaki kriterijum primijenjen po vrsti i navodi se da li su dostignute utvrđene granične vrijednosti; b) opšte stanje vrsta obuhvaćenih Zakonom o zaštiti prirode i odgovarajućim podzakonskim aktima izvodi se primjenom metode predviđene tim propisom. Opšte stanje za vrste koje se iskorišćavaju u komercijalne svrhe procjenjuju se u okviru kvalitativnog pokazatelja 3. Za druge vrste opšte stanje izvodi se primjenom metode usaglašene za morski region ili morski podregion; c) opšte stanje grupe vrsta izvodi se primjenom metode usaglašene za morski region ili morski podregion.

	povoljnim statusom očuvaja odnosno referentnim vrijednostima areala koje su utvrđene na osnovu Zakona o zaštiti prirode i navedenih pravilnika. D1C5 – Primarni za vrste obuhvaćene Zakonom o zaštiti prirode, Pravilnikom o bližem načinu i uslovima korišćenja i sakupljanja sa količinama koje se mogu koristiti i stavljati u promet, načinu praćenja stanja populacija i listu divljih vrsta životinja, biljaka i gljiva koje se mogu koristiti u komercijalne svrhe i Pravilnikom o stanišnim tipovima, prioritnim stanišnim tipovima, listama vrsta biljaka i životinja sa prioritnim vrstama uključujući ptičije vrste i vrste za koja se određuju područja ekološke mreže i sekundarni za druge vrste: Stanište vrste ima potrebno rasprostranjenje i stanje da može podržati različite faze životnog ciklusa vrste.	
--	---	--

Elementi kriterijuma

Tabela 1.
Grupe vrsta

Komponenta ekosistema	Grupe vrsta
Ptice	Livadske „grazing“ ptice
	Ptice močvarice
	Ptice koje se hrane na površini vode
	Ptice koje se hrane u pelagičnoj zoni
	Ptice koje se hrane u bentoskoj zoni
Sisari	Mali kitovi zubani
	Kitovi zubani koji duboko rone
	Kitovi usani
	Tuljani
Gmizavci	Kornjače
Ribe	Priobalne ribe
	Ribe pelagične zone šelfa
	Ribe demerzalne zone šelfa
	Ribe velikih dubina
Glavonošci	Glavonošci priobalni/šelfa
	Glavonošci velikih dubina

Specifikacije i standardizovane metode za monitoring i procjenu povezane sa grupama vrsta morskih ptica, sisara, gmizavaca, riba i glavonožaca

1. Za D1C1 podaci se daju za vrstu po ribolovnoj aktivnosti za svako područje ICES-a ili geografsko potpodručje GFCM-a ili ribolovna područja FAO-a za makaronezijsku biogeografsku regiju kako bi se omogućilo njihovo grupisanje na odgovarajućem nivou za predmetnu vrstu i utvrdilo koja vrsta ribolova, odnosno ribolovne opreme najviše doprinose slučajnim ulovima za svaku vrstu.
2. „Obalno“ se tumači na osnovu fizičkih, hidroloških i ekoloških parametara i nije ograničeno na priobalne vode u značenju utvrđenom Zakonom o vodama.
3. Vrste se mogu procjenjivati na nivou populacije, ako je to primjereno.

4. Ako je moguće, procjene na osnovu propisa kojim se uređuje zaštita prirode i Naredbe o lovostaju uzrasnih klasa riba i drugih morskih organizama, upotrebljavaju se za potrebe ovog pravilnika:
- a) za ptice kriterijumi D1C2 i D1C4 izjednačavaju se sa kriterijumima „veličina populacije” i „karta rasprostranjenosti i veličina areala razmnožavanja” iz propisa kojim se reguliše zaštita prirode;
 - b) za sisare, gmizavce i nekomercijalnu ribu kriterijumi su identični kriterijumima koji se koriste u okviru Zakona o zaštiti prirode odnosno pripadajućih podzakonskih akata, kako slijedi: D1C2 i D1C3 izjednačavaju se sa „populacijom”, D1C4 izjednačava se sa „arealom”, a D1C5 izjednačava se sa „staništem vrste”;
 - c) za ribu i glavonošce koji se iskorištavaju u komercijalne svrhe procjene u okviru kvalitativnog pokazatelja 3. upotrebljavaju se za potrebe kvalitativnog pokazatelja 1., uz primjenu kriterijuma D3C2 za D1C2 i kriterijuma D3C3 za D1C3.
5. Procjene štetnih učinaka pritiska u okviru kriterijuma D1C1, D2C3, D3C1, D8C2, D8C4 i D10C4, kao i procjene opterećenja u okviru kriterijuma D9C1, D10C3, D11C1 i D11C2 uzimaju se u obzir u procjenama vrsta u okviru kvalitativnog pokazatelja 1.
- Mjerne jedinice za kriterijume:
- D1C2: brojnost (broj jedinki ili biomasa u tonama (t)) po vrsti.

Tematsko područje:

Pelagična staništa (povezano sa kvalitativnim pokazateljem 1.)

Elementi kriterijuma	Kriterijumi	Metodološki standardi
Tipovi pelagičnog staništa širokog rasprostranjenja (promjenjive slanosti, obalno, grebensko i okeansko/otvoreno more), ako su prisutni u morskom regionu odnosno podregionu. Dodatni tipovi staništa mogu se odrediti u skladu sa kriterijumima utvrđenim u specifikacijama za izbor vrsta i staništa i saradnjom na nivou morskog regiona, odnosno morskog podregiona.	D1C6 – Primarni: Stanje tipa staništa, uključujući njegovu biotičku i abiotičku strukturu i njegove funkcije (npr. tipični sastav vrsta i njihova relativna brojnost, odsustvo posebno osjetljivih vrsta ili vrsta koje imaju ključnu funkciju, struktura vrste prema veličini), nije pogoršano zbog antropogenih opterećenja. Na nivou morskog regina ili morskog podregiona usaglašavaju se granične vrijednosti za stanje svakog tipa staništa, obezbjeđujući usklađenost sa povezanim vrijednostima utvrđenim u okviru kvalitativnog pokazatelja 2., 5. i 8.	Opseg procjene: Dalja podjela morskog regiona ili morskog podregiona kao što se koristi za procjene tipova bentoskog staništa širokog rasprostranjenja, koja odražava biogeografske razlike u sastavu vrsta određenog tipa staništa. Primjena kriterijuma: Mjera u kojoj se postiglo dobro ekološko stanje morske sredine izražava se za svako procijenjeno područje na sljedeći način: a) procijenjeni udio i površina svakog procijenjenog tipa staništa za koje su dostignute utvrđene granične vrijednosti; b) popis tipova staništa širokog rasprostranjenja u području procjene koji nisu procijenjeni.

Specifikacije i standardizovane metode za praćenje i procjenu povezane sa tematskim područjem „Pelagična staništa”

- Obalno se tumači na osnovu fizičkih, hidroloških i ekoloških parametara i nije ograničeno na priobalne vode u u značenju utvrđenom Zakonom o vodama.
 - Procjene štetnih uticaja opterećenja, uključujući u okviru kriterijuma D2C3, D5C2, D5C3, D5C4, D7C1, D8C2 i D8C4 uzimaju se u obzir u procjenama pelagičnih staništa u okviru kvalitativnog pokazatelja 1.
- Mjerne jedinice za kriterijume:
- D1C6: površina tipa staništa koje je pretrpjelo štetu u kvadratnim kilometrima/hektarima (km²/ha) i kao udio (procenat) ukupne površine tipa staništa.

Tematsko područje:

Bentoska staništa (povezano sa kvalitativnim pokazateljima 1. i 6.)

Elementi kriterijuma	Kriterijumi	Metodološki standardi
Vidjeti dio I. ovog Priloga za kriterijume D6C1, D6C2 i D6C3.		
Tipovi bentoskog staništa širokog rasprostranjenja kako su navedeni u tabeli 2., ako su prisutni u morskom regionu ili morskom podregionu i druge vrste staništa. Druge vrste staništa u skladu su sa kriterijumima utvrđenim u specifikacijama za izbor vrsta i staništa, mogu uključivati tipove staništa utvrđene Zakonom o zaštiti prirode i podzakonskim aktima ili međunarodnim sporazumima npr. regionalnim konvencijama o moru i to za potrebe: a) procjene svakog tipa staništa širokog rasprostranjenja u okviru kriterijuma D6C5; b) procjene tih tipova staništa. Isti skup tipova staništa služi za potrebe procjena bentoskih staništa u okviru kvalitativnog pokazatelja 1. i integriteta morskog dna u okviru kvalitativnog pokazatelja 6.	D6C4 – Primarni: Površina gubitka tipa staništa usljed antropogenih opterećenja ne prelazi određeni udio prirodne površine tipa staništa u području procjene. najveća dozvoljena površina gubitka staništa određuje se kao udio ukupne prirodne površine tipa staništa, uzimajući u obzir karakteristike morskog regiona, odnosno morskog podregiona D6C5 – Primarni: Opseg štetnih uticaja antropogenih opterećenja na stanje tipa staništa, uključujući promjene njegove biotičke i abiotičke strukture i njegovih funkcija (npr. tipični sastav vrsta i njihova relativna brojnost, odsustvo posebno osjetljivih vrsta ili vrsta koje imaju ključnu funkciju, struktura vrste prema veličini), ne prelazi određeni udio prirodnog opsega tipa staništa u području procjene. Granične vrijednosti za štetne uticaje na stanje svakog tipa staništa usaglašavaju se , u skladu sa povezanim vrijednostima utvrđenim u okviru pokazatelja 2., 5., 6., 7. i 8. i uzimajući u obzir karakteristike morskog regiona odnosno morskog podregiona. Najveći dozvoljeni nivo tih štetnih uticaja usaglašava se kao udio ukupnog prirodnog opsega tipa staništa, uzimajući u obzir karakteristike morskog regiona ili morskog podregiona.	Opseg procjene: Dalja podjela morskog regiona ili podregiona, koja odražava biogeografske razlike u sastavu vrsta u tipu staništa širokog rasprostranjenja. Primjena kriterijuma: Ista procjena po tipu staništa, uz primjenu kriterijuma D6C4 i D6C5, služi za potrebe procjena i bentoskih staništa u okviru kvalitativnog pokazatelja 1. i integriteta morskog dna u okviru kvalitativnog pokazatelja 6. Mjera u kojoj se postiglo dobro stanje morske sredine izražava se za svako procijenjeno područje na sljedeći način: a) za D6C4 kao procijenjeni udio i površina gubitka po tipu staništa, navodeći da li je time dostignuta utvrđena vrijednost površine; b) za D6C5 kao procijenjeni udio i opseg štetnih učinaka, uključujući izgubljeni udio iz tačke a) po tipu staništa, i navodi se da li je time dostignuta utvrđena vrijednost opsega; c) opšte stanje tipa staništa uz primjenu metode usaglašene na nivou morskog regiona odnosno morskog podregiona na osnovu tač. a) i b) kao i popis tipova staništa širokog rasprostranjenja u području procjene koji nisu procijenjeni.

Elementi kriterijuma

Tabela 2.

Tipovi bentoskog staništa širokog rasprostranjenja uključujući povezane biološke zajednice (relevantni za kriterijume u okviru pokazatelja 1. i 6.) koji se izjednačavaju sa jednim ili više tipova staništa prema klasifikaciji staništa iz Evropske klasifikacije staništa (EUNIS). Ažuriranja tipologije EUNIS-a odražavaju se u staništa širokog rasprostranjenja koji se upotrebljavaju za potrebe zaštite morske sredine u skladu sa Zakonom o zaštiti morske sredine i ovim pravilnikom.

Komponenta ekosistema	Tipovi staništa širokog rasprostranjenja	Odgovarajući kodovi staništa prema EUNIS-u (verzija iz 2016.)
Bentoska staništa	Stjenovita obala i biogeni greben	MA1, MA2
	Obalni sediment	MA3, MA4, MA5, MA6

	Infralitoralno kamenje i biogeni greben	MB1, MB2
	Infralitoralni krupni sediment	MB3
	Infralitoralni mješoviti sediment	MB4
	Infralitoralni pijesci	MB5
	Infralitoralni muljevi	MB6
	Cirkalitoralno kamenje i biogeni greben	MC1, MC2
	Cirkalitoralni krupni sediment	MC3
	Cirkalitoralni mješoviti sediment	MC4
	Cirkalitoralni pijesak	MC5
	Cirkalitoralni muljevi	MC6
	Cirkalitoralno kamenje i biogeni greben u otvorenom moru	MD1, MD2
	Cirkalitoralni krupni sediment u otvorenom moru	MD3
	Cirkalitoralni mješoviti sediment u otvorenom moru	MD4
	Cirkalitoralni pijesak u otvorenom moru	MD5
	Cirkalitoralni mulj u otvorenom moru	MD6
	Kamenje i biogeni greben gornjeg batijala	ME1, ME2
	Sediment gornjeg batijala	ME3, ME4, ME5, ME6
	Kamenje i biogeni greben donjeg batijala	MF1, MF2
	Sediment donjeg batijala	MF3, MF4, MF5, MF6
	Abisal	MG1, MG2, MG3, MG4, MG5, MG6

Specifikacije i standardizovane metode za monitoring i procjenu povezane sa bentoskim staništima

1. Stanje svakog tipa staništa se procjenjuje (npr. procjena podtipova staništa širokog rasprostranjenja) shodno Zakonu o zaštiti prirode i Zakonu o vodama, kad god je to moguće.
2. Procjena kriterijuma D6C4 zasniva se na procjeni sprovedenoj u okviru kriterijuma D6C1.
3. Kriterijumi D6C4 i D6C5 izjednačavaju se sa kriterijumima „areal/područje pokriveno tipom staništa unutar areala” i „specifična struktura i funkcije” iz propisa kojima se uređuje zaštita prirode.
4. Za D6C5 uzimaju se u obzir procjene štetnih uticaja opterećenja, uključujući i opterećenja u okviru kriterijuma D2C3, D3C1, D3C2, D3C3, D5C4, D5C5, D5C6, D5C7, D5C8, D6C3, D7C2, D8C2 i D8C4.
5. Za D6C5 sastav vrste odnosi se na najniži taksonomski nivo koji je primjeren za procjenu.

Mjerne jedinice za kriterijume:

- D6C4: površina gubitka staništa u kvadratnim kilometrima (km²) ili hektarima (ha) i kao udio (procenat) ukupne površine tipa staništa,
- D6C5: površina tipa staništa koje je pretrpjelo štetu u kvadratnim kilometrima/hektarima (km²/ha) i kao udio (procenat) ukupne površine tipa staništa.

Specifikacije za izbor vrsta i staništa u okviru tematskog područja „Grupe vrsta morskih ptica, sisara, gmizavaca, riba i glavonožaca”, „Pelagična staništa” i „Bentoska staništa”

Izbor vrsta i staništa koje treba dodijeliti grupama vrsta i pelagičnih i bentoskih staništa širokog rasprostranjenja zasniva se na:

1. Naučnim kriterijumima (ekološka relevantnost):

- a) reprezentativnost za komponentu ekosistema (grupu vrsta ili staništa širokog rasprostranjenja) i za funkcioniranje ekosistema (npr. povezanost staništa i populacija, potpunost i cjelovitost ključnih staništa), značaj za procjenu stanja/učinaka, npr. imaju ključnu funkcionalnu ulogu u komponenti (velika ili posebna biološka raznolikost, produktivnost, trofička veza, posebni resurs ili usluga i sl.) ili posebne karakteristike životnog ciklusa (starost i veličina pri razmnožavanju, dugovječnost, migracijske karakteristike);
- b) relevantnost za procjenu ključnog antropogenog pritiska kojem je izložena komponenta ekosistema, osjetljivost na pritisak i izloženost pritisku (ranjivost) u području procjene;
- c) prisutnost u dovoljnom broju ili opsegu u području procjene kako bi se mogao razviti odgovarajući pokazatelj za procjenu;
- d) skup odabranih vrsta ili staništa obuhvata, koliko je to moguće, cjelokupni opseg ekoloških funkcija komponenti ekosistema i dominantna opterećenja kojima je komponenta izložena;

e) ako su vrste iz grupe vrsta usko povezane sa određenim staništima širokog rasprostranjenja mogu se uključiti u taj tip staništa za potrebe monitoringa i procjene; u takvim slučajevima te vrste ne ulaze u procjenu grupe vrsta.

2. Dodatnim kriterijumima, i to:

- (a) izvodljivost monitoringa/tehnička izvodljivost;
- (b) troškovi monitoringa;
- (c) odgovarajući vremenski niz podataka.

Reprezentativni skup vrsta i staništa koje treba procijeniti specifičan je za morski region ili morski podregion, ali se određene vrste mogu javljati u nekoliko regiona ili podregiona.

Tematsko područje:

Ekosistemi, uključujući prehrambeni lanac (povezano sa kvalitativnim pokazateljima 1. i 4.)

Elementi kriterijuma	Kriterijumi	Metodološki standardi
Trofičke grupe ekosistema. Lista trofičkih grupa usaglašava se na nivou morskog regiona, odnosno podregiona	D4C1 – Primarni: Antropogeni pritisci nijesu štetno uticali na raznolikost (sastav vrsta i njihova relativna brojnost) trofičke grupe. Granične vrijednosti usaglašavaju se na nivou morskog regiona, odnosno podregiona	Opseg procjene: Morski region, odnosno morski podregion Primjena kriterijuma: Ako vrijednosti prelaze granične vrijednosti, može se sprovesti dalje istraživanje radi utvrđivanja uzroka propadanja.
	D4C2 – Primarni: Antropogeni pritisci nijesu štetno uticali na ravnotežu ukupne brojnosti grupe između trofičkih grupa. Granične vrijednosti usaglašavaju se na nivou morskog regiona, odnosno podregiona	
	D4C3 – Sekundarni: Antropogeni pritisci nijesu štetno uticali na raspodjelu jedinki prema veličini unutar trofičke grupe. Granične vrijednosti usaglašavaju se na nivou morskog regiona, odnosno podregiona	
	D4C4 – Sekundarni (prema potrebi se koristi kao dopuna kriterijumu D4C2): Antropogeni pritisci nijesu štetno uticali na produktivnost trofičkog skupa. Granične vrijednosti utvrđuju se u saradnji na nivou morskog regiona, odnosno podregiona	

Specifikacije i metodološki standardi za procjenu i monitoring morske sredine

- Sastav vrsta odnosi se na najniži taksonomski nivo primjeren za procjenu.
- Pri izboru trofičkih grupa kao elemenata kriterijuma uzima se u obzir lista trofičkih grupa prema Međunarodnom savjetu za istraživanje mora (ICES) kao i da:
 - su obuhvaćene najmanje tri trofičke grupe;
 - dvije trofičke grupe ne uključuju ribe;
 - je najmanje jedna trofička grupa primarni proizvođač;
 - po mogućnosti predstavljaju najmanje početak, srednji dio i kraj prehrambenog lanca.

Mjerne jedinice:

D4C2: ukupna brojnost (broj jedinki ili biomasa u tonama (t)) za sve vrste u trofičkoj grupi.